

Формування та реалізація методики розслідування воєнних злочинів

Оксана Пчеліна,

д-ка юрид. наук, проф., Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків,
Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0224-1767>, e-mail: pchelinaov@icloud.com

Віталій Пчелін,

д-р юрид. наук, проф., Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків,
Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9540-9084>, e-mail: pchelin@me.com

Визначено воєнні ознаки, які впливають на процес їх досудового розслідування. Висвітлено особливості формування та реалізації методики розслідування воєнних злочинів.

Ключові слова: криміналістична методика; формування; реалізація; досудове розслідування; воєнні злочини; криміналістична класифікація; слідча діяльність.

Development and Implementation of Methodology for Investigating War Crimes

Oksana Pchelina, Vitalii Pchelin

This paper identifies the characteristics of war crimes that affect the process of their pre-trial investigation. It illuminates the peculiarities involved in the development and implementation of the war crimes investigating methodology.

Keywords: forensic methodology; development; implementation; pre-trial investigation; war crimes; forensic classification; investigative activities.

Україна вже понад 1,5 року живе у стані війни. Усе це, безсумнівно, негативно позначилося на всіх сферах суспільного життя. Не є винятком і правоохоронна сфера, зокрема, такий її аспект, як діяльність із виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Передусім ідеться про оптимізацію досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану та формування нових і вдосконалення наявних криміналістичних методик з урахуванням потреб слідчої практики. Як приклад, з'явилися нові склади кримінальних правопорушень і змінилася структура кримінальної протиправної діяльності. Значну кількість кримінальних проваджень відкрито за фактом учинення воєнних злочинів і пов'язаних із військовою кримінальних правопорушень. За час повномасштабного вторгнення російської федерації зареєстровано 106 161 злочинів агресії та воєнних злочинів, 16 611 злочинів проти національної безпеки [1].

Із наведеного помітно, що працівники органів досудового розслідування зіштовхнулися з новим видом злочинів, про який раніше нічого не знали, а саме — воєнними злочинами. Для названих протиправних діянь характерні особливі ознаки, які своєю чергою зумовлюють особливості їх розслідування, приміром: воєнні злочини є складними за механізмом учинення, наслідками у вигляді значних руйнацій об'єктів цивільної інфраструктури, значної кількості неідентифікованих загиблих; знаряддями вчинення, із якими раніше не стикалися ані органи досудового розслідування, ані судові експерти; особами злочинців, які змінюють місця своєї дислокації (зокрема, перебувають на території іншої держави), тощо; підслідність слідчим органів безпеки; їх розслідування потребує значних ресурсовитрат, зокрема людських, через що до проведення окремих процесуальних дій залучають працівників інших правоохоронних органів (наприклад, Національної поліції) [2, с. 40].

Зазначені вище обставини обґрунтовують необхідність формування нової криміналістичної методики — методики розслідування воєнних злочинів. У цьому контексті важливим є визначення засад побудови та реалізації названої окремої криміналістичної методики.

Так, як зауважує А. Є. Голубов, «удосконалення наявних та опрацювання нових криміналістичних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень має базуватися на певній сукупності систематизованих знань (даних, інформації, фактичного матеріалу)» [3, с. 201]. Відповідно, формування методики розслідування воєнних злочинів розпочинається зі збирання матеріалів кримінальних

проваджень про ці протиправні діяння, ознайомлення з ними, виокремлення й узагальнення закономірностей, характерних для згаданих правопорушень. У такий спосіб відбувається формування криміналістичної характеристики воєнних злочинів. Водночас, щоб така криміналістична характеристика максимально докладно відображала систему типових ознак, для яких характерна повторюваність, попередньо потрібно здійснити криміналістичну класифікацію досліджуваної категорії правопорушень. Важливість такої класифікації полягає в тому, що вона враховує такі ознаки кримінальних правопорушень, які істотно впливають на специфіку здійснення розслідування, а саме на його організацію та планування, висунення слідчих версій, визначення типових слідчих ситуацій і систем слідчих дій та заходів щодо їх розв'язання [4, с. 161; 5, с. 334—338].

Поряд із закономірностями механізму вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень, виокремлюють закономірності, характерні для слідчої діяльності, оскільки *«процес формування окремої криміналістичної методики можна характеризувати як дослідження, висунення припущень щодо найбільш оптимальних форм, методів, способів виявлення, розслідування, розкриття та попередження кримінальних правопорушень. А тому цілком можливо порівняти це з процесом висунення наукової гіпотези, розвиток (формування) якої проходить три стадії: накопичення фактичного матеріалу і припущення на його підставі; формулювання гіпотези, тобто виведення з припущення наслідків, розгортання теорії; перевірка на практиці та уточнення за результатами цієї перевірки, де таким чином гіпотеза перетворюється на наукову теорію»* [6, с. 15; 3, с. 201].

Окрім того, узагальнення отриманої інформації про повторюваність окремих елементів механізму вчинення воєнних злочинів і діяльності з їх виявлення та розслідування, а потім систематизацію такої інформації здійснюють із дотриманням законів логіки. До того ж усі сформовані теоретичні положення та криміналістичні рекомендації обов'язково потрібно науково обґрунтувати, зокрема, і на емпіричних даних. Це пояснюється тим, що криміналістика як прикладна наука повинна розробляти рекомендації, на які є попит із боку працівників правоохоронних органів і які придатні для адаптації в практичну діяльність, тобто *«формування окремих криміналістичних методик має бути розраховано на конкретного адресата»* [7, с. 92]. До того ж структура методики розслідування воєнних злочинів має відповідати структурі та завданням процесу досудового розслідування, а також нормативно визначеній процедурі здійснення кримінального провадження. Ще однією обов'язковою умовою формування методики розслідування воєнних злочинів є врахування принципу ситуативної зумовленості під час вироблення алгоритмів дій уповноважених суб'єктів зі збирання доказової бази.

Проте сформувати методику розслідування воєнних злочинів недостатньо, потрібно ще впровадити її в життя. Отже, наступним обов'язковим етапом у забезпеченні життєдіяльності розробленої криміналістичної методики є її реалізація. Це означає, що криміналістичні рекомендації щодо організації та здійснення розслідування воєнних злочинів повинні пройти етап «бойового хрещення» на практиці, після чого працівники органів досудового розслідування мають звернутися до науковця, який сформував цю окрему криміналістичну методику, зі своїми зауваженнями та проханнями. Останні обов'язково слід урахувати під час доопрацювання розробленої криміналістичної методики. Тільки в такому разі можна досягти практичної націленості науково розроблених положень, синергії криміналістичної науки та практичної діяльності з виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, формування методики розслідування воєнних злочинів є науковою діяльністю з узагальнення відомостей про типові ознаки вчинення зазначеної категорії протиправних діянь і розроблення рекомендацій щодо оптимальних способів і засобів їх виявлення та досудового розслідування, а реалізація методики розслідування воєнних злочинів — практична діяльність із застосування науково розроблених

криміналістичних рекомендацій щодо своєчасного виявлення й ефективного досудового розслідування. Формування та реалізація методики розслідування воєнних злочинів забезпечують синергію криміналістичної науки та практичної діяльності з виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Перелік джерел посилання

1. Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 10.08.2023).
2. Татарин Н. М. Особливості організації розслідування воєнних злочинів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25.11.2022). Харків, 2022. С. 40—44.
3. Голубов А. Є. Теоретичні питання інформаційних джерел формування окремих методик розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (95). С. 199—208. DOI: 10.32631/v.2021.4.17 (дата звернення: 10.08.2023).
4. Журавель В. А. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізми застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. Вип. 3 (30). С. 160—161.
5. Пчеліна О. В., Пчелін В. Б. Криміналістична класифікація воєнних злочинів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25.11.2022). Харків, 2022. С. 334—338.
6. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. / за ред. А. Є. Конверського. Київ, 2010. 352 с.
7. Шепітько В. Ю. Проблеми типізації окремих криміналістичних методик. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Т. XIX. С. 445—451.

**Алгоритм виконання експертного дослідження
індикаторів впливу магнітного поля**

Сергій Рогалін,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1934-8977>, e-mail: rohalin@i.ua

Розглянуто поширені в застосуванні індикатори впливу магнітного поля та їх поділ на класифікаційні групи за будовою й механізмом роботи. Розроблено алгоритм виконання експертного дослідження індикаторів впливу магнітного поля у вигляді блок-схем окремо для кожної класифікаційної групи.

Ключові слова: лічильник; утручання в роботу лічильника; магнітне поле; індукція магнітного поля; постійний магніт; чутливий елемент індикатора впливу магнітного поля.

Algorithm for performing an expert study of indicators of magnetic field effects

Serhii Rohalin

The author considers commonly used indicators of magnetic field effects and their division into classification groups by structure and mechanism of operation; and develops an algorithm for performing an expert study of the indicators of magnetic field effects in the form of flowcharts separately for each classification group.

Keywords: meter; interference with the meter; magnetic field; magnetic field induction; permanent magnet; magnetic field indicator sensing element.